

DEMOGRAFIJA NEZAVISNE CRNE GORE:

OBRAZOVANIJI I DUGOVJEČNIJI, DOK MLADO STANOVNIŠTVO ODLAZI

Autorka: Gordana Radojević, predsjednica Društva statističara i demografa Crne Gore

Uvod

Obnova državne nezavisnosti 2006. godine označila je početak novog razvojnog ciklusa Crne Gore, u kojem su demografski procesi odražavali šire društveno-ekonomske transformacije društva. Dvadeset godina kasnije, Crna Gora bilježi relativnu stabilnost ukupnog broja stanovnika i napredak u nizu ključnih demografskih i razvojnih pokazatelja. U odnosu na period obnove nezavisnosti, ukupan broj stanovnika povećan je za 1,7%, očekivano trajanje života produženo je za više od pet godina, dok su stope smrtnosti odojčadi i djece višestruko smanjene, sa 11‰ na 1,6‰. Istovremeno, broj visokoobrazovanih lica više je nego udvostručen, što ukazuje na značajan napredak u kvalitetu ljudskog kapitala.

Međutim, iza ovih pozitivnih trendova odvijaju se duboke strukturne promjene koje ukazuju na to da zemlja prolazi kroz intenzivnu demografsku transformaciju. Relativna stabilnost ukupnog broja stanovnika prikriva procese emigracije mladog i radno sposobnog stanovništva, ubrzanog starenja populacije i rastuće nejednakosti u teritorijalnom rasporedu stanovništva.

Dvadeset godina nakon obnove nezavisnosti, ključni demografski izazov Crne Gore više nije prvenstveno pitanje ukupnog broja stanovnika i njihove ekonomske aktivnosti, već njihove starosne strukture, prostorne distribucije i dugoročne održivosti demografskog i ekonomskog razvoja.

Blagi rast ukupnog broja stanovnika, ali uz niže stope prirodnog priraštaja

Iako ukupan broj stanovnika Crne Gore bilježi blag rast u periodu 2006–2026, osnovni vitalni pokazatelji ukazuju na postepeno slabljenje prirodne reprodukcije stanovništva. Broj živorođenih smanjen je sa 7.531 u 2006. na istorijski minimum od 6.910 u 2025. godini, dok je broj umrlih porastao sa 5.968 na 6.398. Posljedično, prirodni priraštaj smanjen je za gotovo dvije trećine, sa 1.563 na 512 lica godišnje, dok je stopa prirodnog priraštaja opala sa 2,5‰ na svega 1,0‰.

Iako Crna Gora i dalje bilježi pozitivan prirodni priraštaj, jasno je da se prostor za prirodnu reprodukciju stanovništva ubrzano sužava.

Emigracija postaje jedan od ključnih demografskih izazova

Jedan od najznačajnijih faktora koji ograničava demografski, i ekonomski rast Crne Gore jesu negativni migracioni tokovi. Između dva posljednja popisa (2003–2023) prirodni priraštaj iznosio je 24.828 lica, ali je više od polovine tog povećanja anulirano negativnim neto migracionim saldom od 13.462 lica.

Posebno zabrinjava činjenica da se emigracija ubrzava u posljednjih 10 godina. U periodu 2015–2019. iz Crne Gore emigriralo je 8.499 lica, dok

je u periodu 2020–2023. taj broj porastao na 15.506, prema podacima Uprave za statistiku. Samo tokom 2023. godine državu je napustilo gotovo 7.000 lica, što predstavlja najveći godišnji emigracioni odliv u novijoj statističkoj evidenciji.

Posebno zabrinjava što emigracioni tokovi dominantno obuhvataju mlado i radno sposobno stanovništvo, čime emigracija direktno utiče na fertilitet, tržište rada i dugoročni razvojni potencijal zemlje.

Kvalitet ljudskog kapitala raste, ali se demografska baza sužava

Jedna od najpozitivnijih transformacija u prethodne dvije decenije odnosi se na unapređenje obrazovne strukture stanovništva.

Broj visokoobrazovanih lica povećan je sa 61,8 hiljada u 2003. na 133,9 hiljada u 2023. godini, dok je broj lica bez škole ili sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem smanjen sa 21,2 hiljade na svega 4,2 hiljade. Posebno je izražen rast broja lica sa postdiplomskim kvalifikacijama. Broj stanovnika sa završenim magistarskim studijama povećan je sa 5,2 hiljade u 2011. na gotovo 24 hiljade u 2023. godini, dok je broj doktora nauka porastao sa 964 na 1.837. Žene danas čine većinu visokoobrazovane populacije, kao i većinu lica sa završenim magistarskim studijama, što predstavlja jednu od najznačajnijih društvenih transformacija u prethodne dvije decenije.

Međutim, paralelno sa rastom kvaliteta ljudskog kapitala, dolazi do sužavanja njegove

demografske osnove. Smanjenje mladih generacija, starenje stanovništva i kontinuirana emigracija mladih i visokoobrazovanih otvaraju ozbiljno pitanje dugoročne sposobnosti Crne Gore da zadrži, reprodukuje i valorizuje unaprijeđeni ljudski kapital u funkciji budućeg razvoja.

Za dvije decenije Crna Gora je ostarila gotovo četiri godine

Najizraženija strukturna promjena u protekle dvije decenije odnosi se na ubrzano starenje stanovništva. U periodu 2006–2026. broj djece uzrasta do 14 godina smanjen je za 10,1%, dok je broj mladih do 29 godina manji za 15,5%, odnosno za oko 40 hiljada osoba. Istovremeno, broj stanovnika starijih od 65 godina povećan je za 37%, dok je broj osoba starijih od 80 godina gotovo udvostručen, a radni kontigent od 15 do 65 godina smanjen za 1,5%.

Prosječna starost stanovništva povećana je sa 35,9 godina u 2003. na 39,7 godina u 2023. godini, čime se Crna Gora približava pragu od 40 godina prosječne starosti, koji se u demografskoj teoriji smatra indikatorom izrazito stare populacije. Istovremeno, broj opština koje se nalaze u fazi duboke demografske starosti (sa prosječnom starošću iznad 40 godina) za 20 godina povećan je sa svega 3 (od 21 opštine) na čak 17 (od 25 opština).

Crna Gora se demografski polarizuje

Protekle dvije decenije obilježene su izraženom unutrašnjom redistribucijom stanovništva i produbljivanjem regionalnih dispariteta. U periodu 2003–2023. godine sjeverni region izgubio je 39 hiljada stanovnika, odnosno petinu svoje populacije (-20,4%). Istovremeno, središnji region porastao je za 10,9%, a primorski za 14,2%.

Ovakva kretanja potvrđuju kontinuiranu koncentraciju stanovništva u razvijenijim urbanim i primorskim gradovima, uz istovremeno pražnjenje manje razvijenih i sjevernih opština. Regionalna depopulacija sjevera prerasta iz demografskog u ozbiljan razvojni problem, jer dovodi do slabljenja lokalnih tržišta rada, smanjenja fiskalnog kapaciteta opština i daljeg pada investicione atraktivnosti regiona.

Crna Gora prolazi demografsku tranziciju bez jasne populacione politike

Uprkos sve izraženijim demografskim izazovima, Crna Gora tokom dvije decenije nezavisnosti nije razvila cjelovitu populacionu politiku niti je uspostavila institucionalni okvir za sistemsko upravljanje demografskim promjenama. Tek 2024. godine formiran je Savjet za demografiju, koji je do sada održao samo konstitutivnu sjednicu, i najavljena je izrada Strategije demografskog razvoja 2027–2037. godina.

Demografski izazovi više nijesu pitanje daleke budućnosti, već faktor koji već danas oblikuje tržište rada, održivost penzionog i zdravstvenog sistema, regionalni razvoj i konkurentnost ekonomije. Bez sistemskog i dugoročnog odgovora države, postojeći trendovi mogu dovesti do daljeg smanjenja radnog kontingenta, rasta fiskalnih pritisaka i produbljivanja regionalnih nejednakosti. Zbog toga je neophodno da Crna Gora u narednom periodu razvije sveobuhvatnu populacionu i migracionu strategiju zasnovanu na podacima i dobrim praksama.

